

עיר ישנה-חדשה

לקראת יום ירושלים

יום ירושלים נקבע לציון איחוד העיר ושחרורה במלחמת ששת הימים (1967). למרות ההתרגשות הרבה סביב שחרור העיר ציונו של יום זה הולך ונשכח עם השנים והיבטים מסוימים שלו נותרו שנויים במחלוקת. ההיסטוריה של העם היהודי שזורה כחוט השני בגורלה של ירושלים, אך כיום שאלת הרלוונטיות ומעמדה של העיר בחיינו אינה ברורה מאליה. לפיכך פעילות זו עוסקת בהקניית ידע על עברה וסמליותה של ירושלים ובדין במעמדה ובמשמעותה של העיר בחיינו כיום.

מטרות הפעילות

- התלמידים ידונו במשמעותו של יום ירושלים ובצורך בציונו.
- התלמידים ירכשו ידע העוסק בהיסטוריה של ירושלים.
- התלמידים יכירו אופנים שבהם מצוינת ומוזכרת ירושלים במורשת היהודית.
- התלמידים ישתפו את הקבוצה במשמעותה של ירושלים עבורם.

מבנה הפעילות

- א. ירושלים שלי
- ב. חידון
- ג. בין עבר, הווה ועתיד
- ד. סיכום

ציוד ועזרים

- ✓ 2 סטים כרטיסיות שמות ירושלים
- ✓ 2 סטים כרטיסיות אירועים היסטוריים
- ✓ 2 כתבי חידה
- ✓ תמונות של מקומות בירושלים

שאלות דריכה

- מהי ירושלים בשבילי?
- מדוע ירושלים היא כה מרכזית בתרבות היהודית?
- האם צריך לציינ את יום ירושלים ומהי משמעותו?

חלק א: ירושלים שלי

פזרו בכיתה תמונות של מקומות/סמלים בירושלים (מאה שערים, בית מקדש, כותל, הכנסת, הר הרצל, אצטדיון טדי, בית"ר ירושלים, ועוד). על כל תלמיד לבחור את התמונה שמסמלת את ירושלים עבורו. חשוב לאפשר בחירה גם של כרטיסיות ריקות שבהן יוכלו התלמידים להביע מקומות וסמלים נוספים. עשו סבב קצר שבמהלכו התלמידים יסבירו את בחירתם ומה משמעות המקום עבורם.

שאלו:

- יום ירושלים מתקרב. לציון איזה מאורע נקבע יום זה? מהי משמעותו? ממלחמת העצמאות ב-1948 ועד מלחמת ששת הימים ב-1967 הייתה ירושלים מחולקת לשני חלקים: החלק המזרחי-העתיק (ובו הכותל) היה בשליטה ירדנית, וחלקה המערבי-החדש בשליטה ישראלית. במלחמת ששת הימים אוחדו כל חלקי העיר תחת שלטון ישראלי.¹
- לפי דעתכם, האם מאורע זה מצריך את ציונו של יום ירושלים? הסבירו.

חלק ב: חידון

חלקו את הכיתה לשתי קבוצות שיתחרו ביניהן בחידון העוסק בירושלים. נהלו על הלוח רישום נקודות.

- לכבוד יום ירושלים כל המשימות יהיו קשורות בעיר. **טיפ:** בין המשימות נספר דברים היסטוריים על ירושלים. מי שרוצה להצליח במשימה האחרונה – כדאי שיקשיב היטב לנאמר...

משימה א: נכון/לא נכון?

ערכו חידון (נכון/לא נכון) על אודות אירועים שעל פי המסורת קשורים לירושלים (**נספח א**). מפנים שאלה לכל קבוצה לסירוגין. חלק מהאירועים יש להסביר בקצרה.

משימה ב: שבעים שמות

בשל מרכזיותה זכתה ירושלים בשמות רבים לאורך הדורות. **שאלו:**

- נסו לנחש - כמה שמות יש לירושלים?

1. בבתי ספר ירושלמיים אפשר לפרט יותר על ידי שאלות כגון אילו שכונות לא היו קיימות לפני 67' ונבנו רק לאחר איחוד העיר, אילו שטחים היו נתונים לשליטה ירדנית וכו'. דוגמאות לשכונות חדשות: גילה, ארמון הנציב, הגבעה הצרפתית, פסגת זאב.

- מדוע, לדעתכם, ירושלים נקראה בשמות כה רבים? נסו לספור את שמות החיבה והכינויים שבהם נוהגים לקרוא לכם. הוספת שמות רבים לעיר היא ביטוי חיבה כלפיה.

כל קבוצה מקבלת 14 כרטיסיות ובהן שמות שונים. על התלמידים לבחור אילו מהשמות שייכים לירושלים. כל שם נכון מזכה את הקבוצה בנקודה (רשימת השמות: **שלם**, נבו, ישימון, **יפה-נוף**, צפת, **עיר-דוד**, **מוריה**, מגדל, מירון, גבריאל, **אריאל**, **ציון**, מיכאל, **יבוס**).

משימה ג: תקווה בת שנות אלפיים

בית המקדש חרב פעמיים. המקדש הראשון נחרב בידי הבבלים בסביבות שנת 586 לפנה"ס. לאחר כשבעים שנה החלו היהודים לחזור לירושלים ולבנות את בית המקדש מחדש. בית מקדש זה שרד עד לשנת 70 לספירה, כאשר הרומאים חרבו אותו עם ירושלים כולה. לאחר חורבן הבית השני התפזרו היהודים לכל קצוות העולם, ובירושלים נותר קומץ יהודים בלבד. אולם, על אף הגלות, יהודים מכל מקום בעולם המשיכו להתגעגע אל העיר. ערכו חידון בנושא דברים שיהודים עשו/לא עשו כביטוי לגעגועים לירושלים (**נספח ב**).

משימה ד: אם אשכח ירושלים

לאורך משימה זו על התלמידים לשים את יד ימין מאחורי הגב ולסגור את הפה. כל קבוצה מקבלת כתב חידה על הפסוק (תהילים קלז, ה-ו):

אם אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבֹק לְשׁוֹנֵי לְחִפֵי אִם לֹא אֶזְכְּרֶנּוּ, אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם
עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי.

על הקבוצות לפתור את כתב החידה עם המגבלות הנ"ל.

אפשרות להעמקה – דיון:

- כיצד הרגשתם במהלך המשימה ללא יד ימין וללא יכולת דיבור? איך אפשר להסתדר ללא דיבור?
- מהו פירוש המילים: תישכח ימיני? תדבק לשוני לחיכי? אעלה את ירושלים על ראש שמחתי? (יש חתנים שנוהגים תחת החופה לשים אפר בראשם במקום הנחת התפילין).
- מהי משמעות הפסוק?
- נוהגים לומר פסוק זה מתחת החופה. מהו, לדעתכם, הטעם למנהג זה?
- האם גם כיום יש טעם להמשיך מנהג זה? נמקו את דעתכם.
- האם, לדעתכם, צריך לבטא בימינו את זיכרון ירושלים ואת הגעגועים אליה? אם כן, כיצד. אם לא, מדוע?

משימה ה: היסטוריה

על כל קבוצה לסדר את כרטיסיות האירועים (**נספח ג**) לפי סדר כרונולוגי.

חלק ג: בין עבר, הווה ועתיד

פזרו שוב את התמונות והסמלים של ירושלים מתחילת השיעור. הנחו את התלמידים להתבונן בהם ושאלו:

אילו מהתמונות מייצגות לדעתכם את העבר של ירושלים ואילו את ההווה או העתיד? נמקו בחירתכם.

- מה לדעתכם צריכה ירושלים לסמל כיום? מה בעתיד?

סיכום

במהלך הפעילות בחנו את משמעותו של יום ירושלים ודנו בשאלה האם יש בכלל צורך בצינון. בהמשך רכשנו ידע על אודות תפקידה המרכזי של העיר בהיסטוריה ובעיצוב המסורת היהודית וסמליה. כל תלמיד הציג בעזרת תמונה מה ירושלים מסמלת עבורו והחוה את דעתו בשאלה מה העיר צריכה לסמל כיום ובעתיד?

אפשר לסיים עם אחד מקטעי ההעשרה **מנספח ה**.

נספח א: היה או לא היה?

חוו דעתכם – האם ההיגדים הבאים נכונים לפי מסורת חז"ל והמקרא:

ממנה העולם נברא. **נכון!** לפי אגדת חז"ל, מאבן השתייה שבמרכז הר הבית הושתת העולם. האבן הייתה במקום קודש הקודשים.

הקרבנות והריב של קין והבל היו בירושלים. **נכון!** לפי מדרשי חז"ל הדבר התרחש בהר הבית.

מגדל בבל נבנה עליה. **לא נכון!**

תיבת נח נעצרה על הרי ירושלים. **לא נכון!** לפי המקרא היא נעצרה על הרי אררט (כיום בטורקיה)

סיפור עקידת יצחק התרחש בה. **נכון!** לפי המקרא התרחש הסיפור בהר המוריה, המזוהה כהר הבית.

כל אבות האומה – אברהם, יצחק ויעקב – קבורים בה. **לא נכון!** לפי המקרא הם קבורים במערת המכפלה בחברון.

חלום יעקב על הסולם והמלאכים שעולים ויורדים בו התרחש בירושלים. **נכון!** לפי מדרש חז"ל החלום התרחש במקום הר הבית, כמקום שמקשר בין הארץ והשמים.

שם קיבל עם ישראל את התורה. **לא נכון!** בהר סיני.

דוד ניצח בה את גולית. **לא נכון!** הקרב התרחש בעמק האלה.

דוד בנה בה את הארמון שלו. **נכון!** באזור שמדרום לעיר העתיקה הנקרא עיר דוד.

נספח ב: תקווה בת שנות אלפיים

מנהגים אלו הונהגו בקהילות ישראל זכר לירושלים – נכון/לא נכון?

מזכירים את ירושלים כל יום בתפילות. **נכון!** בתפילת עמידה, בברכת המזון ועוד.

צום י' בטבת. **נכון!** יום תחילת המצור על ירושלים בבית ראשון.

צום תענית אסתר. **לא נכון!**

שבירת כוס בחתונה. **נכון!** זכר לחורבן, יחד עם אמירת "אם אשכחך...".

השאת חלק לא צבוע (מסויד) בבית. **נכון!** זכר לחורבן.

המנהג לא להסתפר בתקופת ספירת העומר. **לא נכון!** זכר למות תלמידי רבי עקיבא במגפה.

הקהילה האתיופית חוגגת את חג הסיגד כזכר לחורבן ירושלים. **לא נכון!** חג הסיגד, הנחגג בכ"ט בחשוון, מציין את זכר מתן תורה וחיידוש הברית עם ה' ומשמש כיום של תשובה ותפילה לגאולת ישראל.

צום ט' באב נוהגים לשבת על הרצפה בבית הכנסת. **נכון!** סימן לאבלות על חורבן שני בתי המקדש.

יהודים שהיו באים לבקר בירושלים היו קורעים קריעה כאבלים על מת. **נכון!** לאות צער ואבל על חורבן ירושלים.

הביצה בקערת הסדר. **נכון!** ביצה היא מאכל אבלים – אבלות לזכר החורבן.

נספח ג: כרטיסיות

עקידת יצחק

דוד המלך כובש את ירושלים

שלמה המלך בונה את בית המקדש

בית המקדש נחרב והיהודים גולים לבבל

היהודים חוזרים מהגלות ובונים את בית המקדש

מרד החשמונאים ביוונים ונס פך השמן במקדש

הרומאים מחריבים את בית המקדש השני והיהודים מתפזרים בכל העולם

המוסלמים שולטים בארץ ובונים בהר הבית את כיפת הסלע

הטורקים שולטים בארץ ובונים את חומת העיר העתיקה, אותה אנו רואים כיום

יהודים יוצאים מהחומות ובונים שכונות חדשות בירושלים

מלחמת השחרור – ירושלים נחלקת לשניים

מלחמת ששת הימים – שחרור הכותל והעיר העתיקה

נספח ד: העשרה

מאין אתה יהודי? מירושלים.

ולאן אתה הולך יהודי? לירושלים.

מתי יצאת מירושלים? לא יצאתי ממנה מעולם.

ומתי תגיע אליה לירושלים? מי חכם וידע. כבר דורות אני הולך אליה.

ומה שלומה לירושלים? חרבה ובנויה. בוכה וצוחקת.

ומתי תיבנה לירושלים? בכל רגע היא נבנית.

והיכן אני לירושלים? שם בראש ההרים, במקום בו הומות היוונים.

רחוקה היא לירושלים? לא, חלילה. כאן היא עמדי, בלבי!

(עודד אבישר)

שבע אותיות

בתחילה היו כותבים את השם ירושלים בשש אותיות: יו"ד, רי"ש, ו"ו, שי"ן, למ"ד, מ"ם.

כתבו ירושלם וקראו ירושלים.

הגדילו את העיר, ואמרו להוסיף אות בשמה ואף אמרו:

שבעה קנים המנורה, שבע חומות יקיפו את ירושלים,

וגם אותיות השם ירושלים – שבע יהיו.
הוסיפו אות קטנה, שהיא ראשית שמו של הבורא, ראשית שמו של ישראל וראשית שמה של ירושלים.

מאין האבנים בדרכים אל ירושלים?

בחוצות ירושלים ובצדי הדרכים המובילות אליה מפזרות אבנים רבות מאוד. מאין כל האבנים האלה?

מי שם אותן שם?

מספרים, שכל יהודי בגולה זוכר את ירושלים החרבה, וכאילו אבן גדולה מעיקה על לבו. וכשהוא זוכה לעלות לירושלים, הוא לוקח את האבן מעל לבו ושם אותה בצד הדרך, והאבן עדה, שעכשיו רווח לו, עכשיו טוב לו, כי הוא רואה את העיר הקדושה.

(על פי "אגדות ארץ-ישראל", מאת ז' וילנאי)